

Pierre Lévy - Umění kyberprostoru

Vypadá to, že z hlediska svého vztahu k uměleckým dílům rozvíjí kyberprostor pole přitažlivosti, jež lze shrnout ve třech samostatných větvích:

1) Zprávy jsou evokovány, přenášeny, zasílány nazpět, vypuzovány, vtahovány a zasazovány do různých kontextů v závislosti na odlišném vkusu a situacích a ať už na sebe berou jakoukoliv podobu, obíhají okolo receptorů, které se nyní nacházejí ve středu (na rozdíl od obrazu podávaného médií).

2) Zavedené rozdíly mezi autorem a čtenářem, účinkujícím a divákem, tvůrcem a interpretem se rozmazávají a ustupují kontinuu čtení a psaní, jež se rozprostírá od technologických a síťových návrhářů až ke konečným příjemcům, z nichž každý přispívá k činnostem ostatních (vymizení podpisu).

3) Rozpory dělicí zprávy nebo „díla“, která působí jako mikroteritoria prisuzovaná autorům, se smazávají. Každé jednotlivé ztvárnění může procházet samplováním, mixováním, opakovaným využitím apod. Podle nově vznikajícího pragmatismu tvorby a komunikace nomádské šíření informací kolísá na obrovském deterritorializovaném sémiotickém pozadí. Je tudíž přirozené, že tvůrčí úsilí se odklání od zpráv k nástrojům, procesům a jazykům, dynamickým „architekturám“ a prostředím.

V souvislosti s kyberprostorem opětovně a s ještě větší naléhavostí vyvstávají jisté otázky, které si umělci kladli již od konce devatenáctého století. Tyto otázky přímo pozměňují „rámeček“: dílo a jeho omezení, jeho předvedení, přijetí, rozmnožování, šíření, výklad a rozličné typy dělení, jež s sebou nesou. Rámec je proměněn do takové míry, až se nyní zdá, že žádný plot nikdy nebude moci zkrotit tuto deterritorializaci *in extremis*: musíme vskočit do nového prostoru. Tato proměna byla způsobena společensko-technickým prostředím šíření a distribuce děl. Je však v kyberprostoru stále možné hovořit o dílech?

Přínejmenším po dobu několika staletí se na Západě umělecký fenomén prezentoval následujícím způsobem: osoba (umělec) podepíše určitý předmět nebo zprávu (dílo), které jiné osoby (příjemci, obecnost, kritikové) vnímají, poznávají, čtou, vykládají a hodnotí. Bez ohledu na funkci díla (náboženská, ozdobná, podvrtná) nebo jeho schopnost překračovat tuto svou funkci a pronikat tajemným a citovým jádrem v nás, zapadá do klasického vzorce komunikace. Odesílatel a příjemce jsou zcela zřetelní a jejich role jsou jasně stanoveny. Nově vznikající technicko-kulturní prostředí však umožňuje vznik nových forem, přičemž není brán ohled na rozdíly mezi vysíláním a příjmem, tvorbou a interpretací. Jedná se jen o možnost, která se naskytla díky současné proměně, možnost, která se nemusí nikdy uskutečnit nebo jen do malé míry. Je především nutné doufat, že se podaří zabránit jejímu předčasnému uzavření, dříve než se podaří prozkoumat její bohatou rozmanitost. Tato nová umělecká forma umožňuje skupině lidí, která již není publikem, prožívat jiné metody komunikace a tvorby.

Namísto aby umělec vysílal příjemcům mimo tvůrčí akt zprávu, jíž má být po jeho skončení přisouzen význam, pokouší se zde vytvořit prostředí, uspořádání komunikace a produkce, společnou událost, jež zahrnuje příjemce, přeměňuje interprety v hráče a umísťuje výklad do stejné smyčky, v níž se nachází kolektivní činnost. Je zcela možné, že „otevřená díla“ již tento směr naznačují. Stále však vězí v interpretačním paradigmatu. Příjemci otevřeného díla jsou přizváni k vyplňování prázdných míst, k výběru mezi různými možnými směry, ke konfrontaci s rozdíly v jejich výkladech. Vše ale i nadále probíhá na principu zvětšování a zkoumání možností nedokončeného monumentu a na umístění vlastních iniciálek do čestného seznamu pod umělcův podpis. Umění spoluúčasti již vskutku nevytváří žádné dílo, ani otevřené či nedefinované. Způsobuje naopak vznik procesů, snaží se o otevření dráhy autonomním životům, zve člověka k růstu a k zabydlení se ve světě. Vkládá nás do tvůrčího kruhu, do živoucího prostředí, ve kterém jsme vždy spoluautory. Probíhající práce? Toto umění naopak přesouvá důraz z práce na rozvoj. Jeho projevy se budou vztahovat k okamžikům, místům, kolektivním dynamikám, ale již se

nebudou týkat lidí. Jedná se o umění, jež nenese žádný podpis.

Prostřednictvím všech zdrojů dostupných v kyberprostoru objevuje umění spoluúčasti proud hudby. Jak nechat symfonii vystoupit z šepotu kolektivu? Jak proměnit zvuk zástupu ve sborovou skladbu bez hudební partitury. Kolektivní intelekt společenskou smlouvu užívá neustále, udržuje skupinu ve stavu obrození. Paradoxně vše vyžaduje čas k zapojení jednotlivců a k vytvoření vazeb a čas nezbytný pro vytvoření předmětů a společných krajín a k návratu k nim. Ve srovnání s hodinkami či kalendářem se dočasnost kolektivní imaginace může jevit jako opožděná, přerušovaná a rozdrobená. Navzdory tomu se vše odehrává ve stínu, v neviditelných výklencích skupiny: melodie, citová tonalita, tajný tep, spojení a kontinuita, jež se spojují přímo v srdci jednotlivců, ze kterých je složena.

Z francouzštiny přeložila Karin Lundell. Prvně uveřejněno v *L'Intelligence Collective. Pour une Anthropologie du Cyberspace*. La Decouverte, Paris, 1994.

Z anglického úryvku *The Art of Cyberspace: The Aesthetic of Collective Intelligence* přeložil Dan Hrabina.

Pierre Lévy (nar. 1956) je francouzský filozof. V knize *L'intelligence collective. Pour une anthropologie du cyberspace* (1994) rozebírá termín „kolektivní inteligence“ jakožto formu univerzálně distribuované inteligence. Je jedním z nejvýznamnějších filozofů, zabývajících se významem kyberprostoru a digitální komunikace, stejně jako systémy distribuovaného sdílení znalosti. Zkoumá kulturní a kognitivní důsledky digitálních technologií a jejich společenské využití. Mezi jeho další knihy patří *Qu'est-ce que le virtuel?* (1995) či *Cyberculture* (1997). Byl profesorem na Univerzitě v Paříži VIII (1993-1998), od roku 2002 je profesorem na katedře komunikace na Univerzitě v Ottawě. Pracoval také jako poradce několika vlád a institucí.